

Η Toni Morrison πεθαίνει στα 88, τα εκρηκτικά μυθιστορήματά της έχουν βαθιές ρίζες στις ζωές των μαύρων γυναικών

του Μάριου Αυγουστάτου

Το όραμα των ανθρώπων που κάποτε δεν είχαν ούτε φωνή ούτε δικαιώματα, πλέον αντηχεί σε όλο τον κόσμο. Ήταν η όγδοη γυναίκα και η πρώτη Αφροαμερικανίδα που τιμήθηκε με Νόμπελ.

Όταν η Toni Morrison παρέλαβε το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1993, ξεκίνησε την ομιλία της με τη φράση “μια φορά κι έναν καιρό”. Σε χαμηλούς τόνους είπε στη Σουηδική Ακαδημία ότι αυτές ήταν μερικές από τις πρώτες λέξεις που όλοι μας θυμόμαστε από τις παιδικές μας ηλικίες.

Η Morrison, πέθανε σε ηλικία 88 ετών τη **Δευτέρα 5 Αυγούστου 2019** στο ιατρικό κέντρο Montefiore στη Νέα Υόρκη, σύμφωνα με τους εκδότες της, Penguin Random House. Η οικογένειά της, σε δήλωση που δημοσίευσαν οι εκδότες, δήλωσε ότι “πέθανε μετά από μια σύντομη ασθένεια, περιβαλλόμενη από τους αγαπημένους της”.

“Ήταν μια εξαιρετικά αφοσιωμένη μητέρα, γιαγιά και θεία που της άρεσε να είναι με την οικογένειά και τους φίλους της. Η άψογη συγγραφέας που κοσμούσε το γραπτό λόγο, είτε μέσω των δικών της έργων, είτε μέσω των φοιτητών της ή άλλων, διάβαζε σθεναρά και ήταν περισσότερο στο σπίτι όταν έγραφε”, δήλωσε η

οικογένειά της. “Αν και ο θάνατός της αντιπροσωπεύει μια τεράστια απώλεια, είμαστε ευγνώμονες ότι είχε μια μακριά και όμορφη ζωή.”

Το έργο της Morrison επικεντρώθηκε στην αφροαμερικανική ζωή και τον πολιτισμό και έγινε κυρίαρχο στη λογοτεχνία, στην οποία οι απεικονίσεις των μαύρων ήταν συχνά περιορισμένες και γεμάτες από στερεότυπα.

Το αριστούργημά της **“Αγαπημένη”** (εκδ. **Νεφέλη, 1989**), ήταν ένα “μια φορά κι ένα καιρό”, με τον τρόπο που το όρισε η ίδια. Η πραγματική έμπνευση της ήταν η [Margaret Garner](#), μια γυναίκα που ξέφυγε από τη δουλεία κι προτίμησε να (επιχειρήσει να) σκοτώσει τον εαυτό της και τα

παιδιά της -η 2 ετών κόρη της πέθανε- αντί να συλληφθεί και να επιστρέψει σε φυτεία. Η “Αγαπημένη” κέρδισε το βραβείο Pulitzer για μυθοπλασία το 1988.

Το 1987 η Μόρισον ήταν 56 ετών όταν η “Αγαπημένη” δημοσιεύθηκε, αλλά ζούσε μέσα στις ιστορίες από την παιδική της ηλικία. Γεννημένη με το όνομα Chloe Anthony Wofford, μεγάλωσε με ιστορίες που της έδιναν όλα γύρω της στο Lorain του Ohio.

Οι παππούδες της, έφυγαν από τον Νότο των ρατσιστικών διακρίσεων για τον Βορρά κατά τη Μεγάλη Μετανάστευση (6 εκατομύρια μαύροι μετακινήθηκαν μεταξύ 1916 και 1970 από το Νότο προς βόρεια).

Η εργατούπολη του Lorain
στα τέλη της δεκ. '50

“Έζησα σε μια μικρή πόλη της εργατικής τάξης που δεν είχε καθόλου μαύρες γειτονιές ...”, δήλωσε η Morrison στη ραδιοφωνική εκπομπή Fresh Air της Terry Gross το 2015. “Όλοι ήμασταν μαζί, όλοι ήταν είτε κάποιος από το Νότο είτε ένας μετανάστης από την Ευρώπη ή από το Μεξικό.”

Στα παιδικά της χρόνια δεν γνώριζε από πρώτο χέρι για το διαχωρισμό που κάλπαζε υπογείως αλλά και θεσμικά, αλλά ότι ο πατέρας της «είχε πολύ σοβαρούς λόγους να μισεί τους λευκούς». Η μητέρα της, προσπαθώντας να κρατήσει ισορροπίες, το μετρίαζε. “Όλους τους ενέκρινε ή απέρριπτε προσωπικά με βάση την αντίληψή και τις απόψεις τους ως άτομα”, θυμόταν η Morrison.

Ως παιδί, η νεαρή Chloe μάζευε σα σφουγγάρι αυτά που έλεγαν οι ενήλικες, κυρίως παλιές ιστορίες για την περίοδο που ζούσαν στο νότο. Σε μια συνέντευξη του 2010, είπε ότι η γλώσσα τους παρέμεινε για πάντα μέσα της. Και μέσα στην ίδια της την οικογένεια, είπε. “Υπήρχε γλώσσα του δρόμου, υπήρχε και η γλώσσα του κυρήγματος. Ξέρετε, οι άνθρωποι παρέθεταν ολόκληρα εδάφια από την Αγία Γραφή”. Το καταφύγιο των καταπιεσμένων για πολλές δεκαετίες, ακόμα και σήμερα...

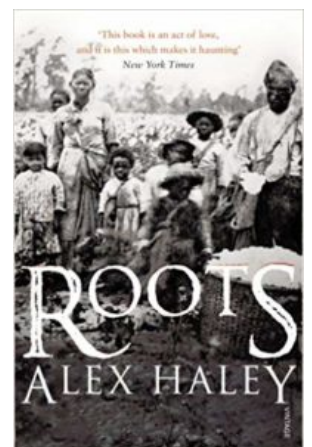
Howard University – Separate Is Not Equal

Η Wofford πήγε στο κολέγιο στο Πανεπιστήμιο Howard (εκεί όπου έγινε Toni, χρησιμοποιώντας τη σύντμηση του “δεύτερου” ονόματός της, Anthony). Ήταν εκεί που βίωσε, για πρώτη φορά, την ιεραρχία του χρώματος μέσα στην ίδια την αφροαμερικανική κοινότητα.

“Στην πανεπιστημιούπολη, όπου αισθάνθηκα ασφαλής και ευπρόσδεκτη, άρχισα να συνειδητοποιώ ότι αυτή η ιδέα του όσο πιο λευκό τόσο καλύτερο και όσο σκοτεινότερο τόσο το χειρότερο... είχε πραγματικά αντίκτυπο στις γυναικείες αδελφότητες, στις φιλίες, σε όλα τα είδη των πραγμάτων. Και ήταν ένα σοκ για μένα “, είπε το 2015.

Έλαβε το μάστερ της στο Cornell και παντρεύτηκε τον αρχιτέκτονα Harold Morrison, με τον οποίο είχε δύο γιους και με τον οποίο χώρισε μετά από επτά χρόνια.

Η Morrison ξεκίνησε την πρώιμη εκδοτική της καριέρα ως συντάκτρια, αρχικά σε εγχειρίδια, στη συνέχεια για βιβλία γενικής κυκλοφορίας. Είπε κάποτε στο ακροατήριό της στην 92η οδό της Νέας Υόρκης ότι δεν ήταν ευχαριστημένη με το πώς εκδίδονταν τα περισσότερα βιβλία από μαύρους συγγραφείς. *“Η επιμέλεια ήταν πολύ τσαπατσούλικη. Θεωρούσα ότι οι εκδότες κακομεταχειρίζονταν, ακόμα και τα σπουδαία βιβλία, όπως το **“Roots, The Saga of an American Family”**, (του*

Alex Haley, 1976)... Όταν τα διάβαζες προσεκτικά, θα δεις ότι δεν είχαν δώσει την παραμικρή φροντίδα”.

Έτσι, αναζητούσε συνειδητά εξαιρετικούς μαύρους συγγραφείς, προωθώντας τους σε πιο προσεγμένες κι επιμελημένες εκδόσεις. Κάτι που ακόμα είναι αρκετά δύσκολο για τη μεγάλη πλειοψηφία των μη-λευκών...

Η Toni Morrison και η Angela Davis

Έχει επιμεληθεί γραπτά της **Angela Davis**, του **Muhammad Ali** και της **Gayl Jones** (βλ. τα εξαιρετικά *“Corregidora”* (1975), *“Eva’s Man”* (1976)) κατά τη διάρκεια των κοινωνικών ανακατατάξεων και εξεγέρσεων στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του ’70. Η Μόρισον θεώρησε, ορθότατα κατά τη γνώμη μας, ότι συνεισέφερε με αυτή της τη δράση στο κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων.

“Απλά έκανα την δουλειά μου και μάζενα αφροαμερικανούς που ήταν εξώστρεφα ομιλητικοί, είτε πολιτικά είτε απλά γράφοντας

υπέροχη μυθοπλασία”, είχε πει.

Παράλληλα με την επιμέλεια σε κείμενα άλλων, η Morrison έγραφε μυστικά για τον εαυτό της, ξυπνώντας πολύ πρωί, πριν τα παιδιά της. Αργότερα είπε ότι όταν έγραφε, απελευθερωνόταν από τον πόνο. “Ήταν ένα πεδίο στο οποίο είχα τον έλεγχο”, είπε. “Εκεί κανείς δεν μου λέει τι να κάνω... Εκεί είναι που η φαντασία μου είναι γόνιμη και είμαι πραγματικά στα καλύτερά μου... Σαφέστατα σκέφτομαι επικίνδυνα και δύσκολα πράγματα, αλλά είναι επίσης εξαιρετικά ασφαλές για μένα να βρίσκομαι σε αυτό το μέρος.”

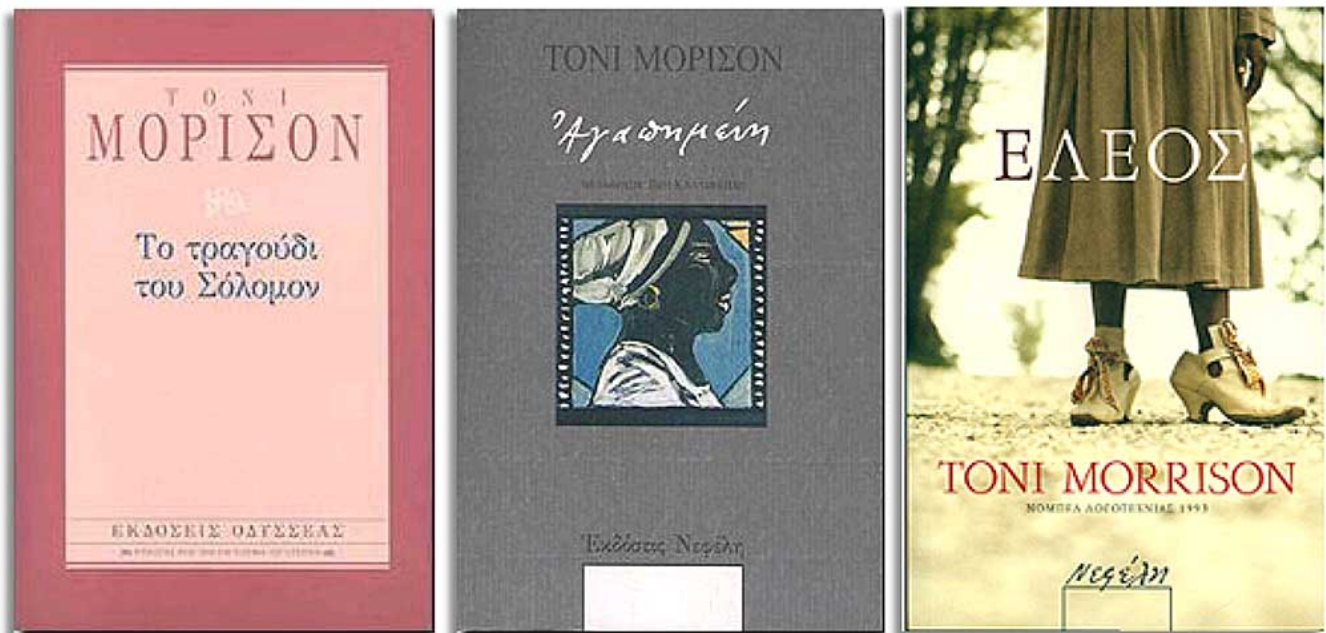

Το πρώτο της βιβλίο, **“The Bluest Eye”** (“Γαλάζια μάτια”, εκδ. Νεφέλη 1995), κυκλοφόρησε το 1970. Είναι μια ιστορία για ένα κοριτσάκι με σκούρο δέρμα που πιστεύει ότι τα γαλάζια μάτια θα την κάνουν όμορφη, αποδεκτή κι αγαπητή.

Ο **Piper Huguley**, καθηγητής στο κολλέγιο **Spelman** στην Ατλάντα, θυμάται πως αισθάνθηκε όταν πρωτοδιάβασε το “The Bluest Eye” ως φοιτητής: τον βοήθησε να δει “τον χρωματισμό (coloring) και τη σύνδεσή του με την αυτοαποστροφή, και πόσο

βαθιά ενσωματωμένα θα μπορούσαν να είναι”, είπε. Ήταν ένα θέμα που διερεύνησε περαιτέρω στο βιβλίο της του 2015, **“God Help the Child”**.

Ο Huguley είπε ότι η ειλικρινής γραφή της Morrison για τη φυλή έχει κάνει το έργο της Morrison ουσιαστική και αναγκαία ανάγνωση: “Σε ένα μάθημα που ονομάζουμε **Επιδραστικοί Συγγραφείς**, που είναι υποχρεωτικό για κάθε φοιτητή μας. Αυτό σημαίνει ότι για εμάς ανήκει εδώ στο κολλέγιο Spelman, και χωρίς αμφιβολία και αλλού, ως μέρος του Αφροαμερικανικού λογοτεχνικού Κανόνα, δηλαδή ενός συγγραφέα που επιβάλλεται να διαβαστεί”.

Οι ιστορίες της Morrison συνδέουν άρρηκτα του οικείου και ρεαλιστικό με το φανταστικό: Στο **“Song of Solomon”** (*“Το Τραγούδι του Solomon”*, εκδ. Οδυσσέας 1993), ένα βασικό στοιχείο ήταν μια παλιά λαϊκή ιστορία για μαύρους ανθρώπους που πετούσαν μακριά από την υποδούλωση, επιστρέφοντας στην μητέρα-Αφρική. Το θέμα της αγάπης μητέρας-κόρης περνάει μέσα από πολλά της βιβλία, όπως στο **“Beloved”** (*“Αγαπημένη”*, εκδ. Νεφέλη 1989) και το **“A Mercy”** (*“Έλεος”*, εκδ. Νεφέλη 2009), όπου οι γυναίκες κάνουν απίστευτες θυσίες για τα παιδιά τους.

Αυτά είναι βιβλία που επικεντρώνονται, χωρίς απολογίες ή εξηγήσεις, στις ζωές των αфроαμερικανών. Και το 1998, καλεσμένη σε ένα talk show, είπε ότι δεν είχε κανένα ενδιαφέρον να κάνει λευκούς χαρακτήρες τους πιο κεντρικούς στις ιστορίες της.

“Έχω περάσει ολόκληρη τη ζωή μου γραπτός προσπαθώντας να σιγουρευτώ ότι η οπτική γωνία των λευκών δεν ήταν η κυρίαρχη σε κανένα από τα βιβλία μου”, είπε.

“Η Μόρισον πάτησε γερά στη μαύρη απελευθερωτική τέχνη και τα κινήματα της δεκαετίας του 1960”, δήλωσε ο **Richard Yarborough**, ο οποίος διδάσκει αфроαμερικανική λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο

της Καλιφόρνιας του Λος Άντζελες. Αυτή και άλλες της γενιάς της “έφεραν σε πέρας την αποστολή τους εστιάζοντας στις ζωές των μαύρων”, είπε.

Γενιές και γενιές μαύρων γυναικών συγγραφέων, ανεξάρτητα από το είδος που γράφουν, έχουν επηρεαστεί (και θα επηρεαστούν) αναμφίβολα από αυτήν. “*Η Toni Morrison είναι τόσο μνημειώδης φιγούρα, που δεν υπάρχει τρόπος να γράψεις για τα βιώματα των μαύρων γυναικών χωρίς να τη λαμβάνεις υπόψη*”, είπε.

Έδειξε με το παράδειγμά της, την πραγματική αξία της θυληκής μαύρης ζωής. Και μέσα από τα πολλά της “μια φορά κι ένα καιρό”, τα παιδικά της βιώματά της εξελίχθηκαν σε ένα διασταλτικό όραμα για μια ανθρωπότητα χωρίς καταπιεστές και καταπιεζόμενους, πέρα από διακρίσεις χρώματος ή φύλου, που πλέον κοσμεί τα ράφια όλων των βιβλιοθηκών.

Το όραμα των ανθρώπων που κάποτε δεν είχαν ούτε φωνή ούτε δικαιώματα, αντηχεί σε όλο τον πλανήτη. Η μέρα που το όραμά της θα γίνει πραγματικότητα δε θα αργήσει. Κι αυτός θα ήταν ο καλύτερος τρόπος να τιμήσουμε το έργο της, πέρα από να το διαβάσουμε.